AHMED YESEVÎ

Türkistan'da yetişen büyük velilerden. İsmi, Ahmed bin İbrâhim bin İlyâs Yesevî olup, Pîr-i Türkistan, Hazret-i Türkistan, Hazret-i Sultân, Hâce Ahmed, Kul Hâce Ahmed diye tanınır. Babası Hâce İbrâhim'in nesebi Hazreti Ali'nin oğlu Muhammed bin Hânefiyye'ye ulaşır. Soyu, Hazreti Fâtıma vâlidemize dayanmadığı için seyyid değildir. Annesi evliyâdan Mûsâ isimli bir zâtın kerîmesi olup, sâliha, mütteki ve afif bir hâtun idi. Ahmed Yesevî (radıyallahü anh) daha yedi yaşında iken babası vefât etti. Yetim olarak büyüdü. Doğum târihi kesin olarak bilinememektedir. 562 (m. 1166) senesinde Yesi'de vefât etti. Kabri oradadır. Timur Hân, onun için muhteşem bir türbe yaptırmıştır.

Ahmed Yesevî (radıyallahü anh), daha çocuk iken kendisinde garîb hâller, yaşından beklenilmeyen fevkalâdelikler meydana geliyordu. Hızır aleyhisselâm ile görüşüp sohbet ediyordu. Çok küçükken annesinin, yedi yaşında iken de babasının vefâtı ile, Gevher Şehnaz adındaki ablasının yanında yetişti.

Bu sırada meydana gelen bir hâdise, Hâce Ahmed'in şöhretinin bütün Türkistan'a yayılmasına vesile olur. Menkıbeye göre, o sırada Türkistan'da Yesevî adında bir hükümdâr hüküm sürmekte idi. İdâresi altındaki topraklarda yaşayan bütün velîleri toplatıp, onların duâlarının bereketi ile önemli bir mes'eleyi halletmeyi düşünmüş. Toplanan velilerin duâ ve niyazları neticesiz kalınca, acaba katılmayan veli var mı, diye tahkîk ettirmiş. Tahkîk neticesinde Hâce İbrâhim'in oğlu Ahmed'in, henüz çocuk denecek yaşta olduğu için

çağırılmadığı anlaşılmış. Bunun üzerine, haberci gönderilip gelmesi istenmiş. Çocuk bu durumu ablasına danışınca ablası, “Babamızın vasıyyeti var, senin tanınma zamanının gelip gelmediğini, babamızın türbesi içinde bulunan ekmek sofrası ta’yin edecektir. Eğer o sofrayı açabilirsen, tanınma zamanın geldi demektir, var git!” demiş. Türbeye giden Hâce Ahmed, sofrayı bulup açmış, oradan hükümdârın istediği yere gelmiş. Veliler kendisini orada hazır beklemekte imişler. Hâce Ahmed sofrada bulunan bir parça ekmeği, duâ etmeleri için gösterince, veliler Fâtiha okumuşlar. O da ekmeği hazır bulunanlara taksim etmiş, hepsine kâfi gelmiş. O toplantıda velilerden, maiyet ve ordu erkânından dokuz bin kişi bulunmakta imiş. Bu kerâmeti görenler, Hâce Ahmed’in büyüklüğünü ve mertebesinin yüksekliğini anlamışlar. Hâce Ahmed ise, sırtındaki babasından kalma hırkaya bürünerek, duâsının neticesini beklemekte imiş. Birdenbire gök yüzünden seller boşanarak, her yer suya garkolmuş, velîlerin seccadeleri su üstünde yüzmeye başlamış. Ahmed hırkasından başını çıkarınca, seller durmuş, güneş çıkmış. Hazır bulunanlar baktıklarında, Karaçuk dağının ortadan kalktığını görmüşler. Bu kerâmete şâhid olan hükümdâr, Hâce Ahmed’den, kendi adının kıyâmete kadar bakî kalması için niyazda bulunmasını dilemiş. Hâce Ahmed hazretleri de, “Âlemde her kim bizi severse, senin adınla bizi yâd eylesin” demiş. Bundan dolayı o günden beri ikisinin ismi birlikte, “Ahmed Yesevî” şeklinde anılır olmuş.

Hâce Ahmed, Yesi’li olduğundan, Yesevî diye meşhûr olduğu kabûl edilmektedir.

Ahmed Yesevî (radıyallahü anh), Baba Arslan hazretlerinin talebesidir. Onun kalblere hayat ve huzûr veren sohbetlerine ve teveccühlerine kavuşmakla, kısa zamanda çok yüksek makam ve derecelere kavuştu. Baba Arslan hazretlerinin vefâtından sonra, onun ma’nevî işâreti ile, Buhârâ’ya gitti. Orada Ehl-i sünnet âlimlerinin en büyüklerinden Yûsuf-i Hemedânî’den ma’nevî ilimleri tahsil etti. İnsanlara ilim öğretmek, doğru yolu göstermek için ondan icâzet (diploma) aldı. O büyük zâtın halifelerinden oldu. Onun vefâtından sonra bir miktar Buhârâ’da kaldı. Talebeleri yetiştirmeye başladı. Bir zaman sonra bu talebelerin terbiye ve yetiştirilmesini, Yüsuf-i Hemedânî’nin en büyük talebesi olan Abdülhâlık Goncdüvânî hazretlerine havale edip, kendisi tekrar Yesi’ye döndü. Burada talebe yetiştirmeğe başladı. Talebeleri her geçen gün çoğalıyordu. Büyüklüğü ve şöhreti kısa zamanda, Türkistan, Mâverâünnehr, Horasan ve Harezm’e yayıldı. Kendisinde daha çocuk yaşta iken başlıyan evliyâlık hâlleri ve dereceleri her geçen gün artıyordu. Zamanında bulunan âlimlerin ve evliyânın en büyüklerinden, en üstünlerinden oldu. Hanefî mezhebinde idi. Zâhirî ve batınî bütün ilimlerde derin âlim idi. Yüksek babası ve diğer velîler gibi, o da devamlı olarak Hızır aleyhisselâm ile görüşür, sohbet ederdi. Büyüklüğü ve kerâmetleri herkes tarafından bilinirdi. Dîvân-ı hikmet isimli eserinde, yedi yaşından elli yaşına kadar geçen zaman içinde kavuştuğu ilâhi tecelliler ve çok yüksek dereceleri gayet edib bir lisân ile çok güzel anlatmıştır.

Ahmed Yesevî hazretleri vakitlerinin bir çoğunu Allahü teâlâya ibâdet ve tâat etmekle, talebelerine zâhirî ve bâtınî ilimleri öğretmekle geçirirdi. Çok kısa bir zaman ayırarak, kaşık ve kepçe yapardı. Bir öküzü vardı. Bu öküzün sırtına bir heybe asar, içine de yaptığı kaşık ve kepçeleri koyardı. Bu öküz pazara çıkar, istiyenler kaşık veya kepçe alırlar, ücretlerini yine heybeye koyarlardı. Ücretini vermeyen olursa, öküz o kimsenin peşini bırakmaz, nereye gitse peşinden o da giderdi. Aldığı şeyin ücretini heybeye koymadıkça, o kimsenin yanından ayrılıp başka yere gitmezdi. Öküz, akşam olunca Hâce Ahmed hazretlerinin evine gelirdi. Hâce hazretleri heybedeki paraları talebelerinin ihtiyâçları için sarfederdi.

Ahmed Yesevî hazretlerinin şöhreti, kerâmetleri her tarafa yayılıp, talebelerinin sayısı yüz bine yaklaşınca, kendisini çekemeyenler, Allahü teâlânın evliyâsına düşman olanlar, bu zâta iftira edip, sohbet meclislerinde örtüsüz kadınlar da geliyor, erkeklerle birlikte oturuyorlar dediler ve bunu kendilerine ma’rifet sayarak etrâfa yaydılar. Bu şâyi’ayı duyan makam sahipleri, ba’zı müfettişler vazîfelendirerek bu durumu araştırmalarını emrettiler. Bu müfettişler, Ahmed Yesevî hazretlerinin ders verdiği meclise gelip, gizlice araştırmalar yaptılar. Her şeyin, herkese açık olduğu bu yerde, insanlardan ve kanunlardan saklı uygunsuz bir şeyin bulunmadığını gördüler. Söylenilenlerin tamamen asılsız olduğunu, bu zâta iftira etmek için uydurulduğunu bildirdiler.

Hâce Ahmed Yesevî (radıyallahü anh), kendisine iftira edenlere bir ders vermek istedi. Bunların bulunduğu bir meclise geldi. Elinde ağzı mühürlü bir kutu vardı. Orada bulunanlara hitaben: “Baliğ olduğu günden bu âna kadar, sağ elini avret mahalline hiç uzatmamış bir velî zât istiyorum. Kim vardır? Bu mühim kutuyu ona teslim edeceğim” buyurdu. Hiç

kimse çıkamadı. O sırada, Ahmed Yesevî'nin (radıyallahü anh) talebelerinden, Hâce Atâ isimli zât oraya geldi. Hâce Ahmed hazretleri kutuyu bu talebeye verip, bu kutuyu Horasan ve Mâverâünnehr memleketlerine götürmesini emretti.

Talebe kutuyu alıp, bildirilen yere vardı. Her tarafa haber salınıp, âlimler ve Hâce hazretlerine iftira edenler geldiler. Herkes, bu kutunun içinde ne olduğunu merak ediyordu. O talebe, toplananlara, bu kutuyu hocası Ahmed Yesevî hazretlerinin gönderdiğini söyleyip kutuyu açtı. Kutu açılınca, herkes gördükleri manzara karşısında donakaldılar. Kutunun içinde bir miktar ateş ve bir miktar da pamuk vardı. Ateş kıpkırmızı olarak duruyor, pamuğa birşey olmuyordu. Bu hâli gören herkes hayretler içinde kaldılar. Hâce hazretlerinin bu kerâmeti karşısında, onu sevenlerin muhabbeti daha da arttı. Kendisine muarız olanlar da hatâlarını anlayıp tövbe ettiler. Hazreti Hâceye hediyeler gönderip kendisinden özür dilediler. Bunların çoğu Hâce hazretlerinin talebesi oldular.

Merv şehrinde Mervezî nâmında bir müderris var idi ki, Ahmed Yesevî hakkında söylenilen uygunsuz ve uydurma sözler ona kadar gitmişti. Bu yalanlara aldanıp, kendisini (güya) imtihan etmek, şüphesini gidermek niyetiyle, ma'iyyetine dörtyüz müşavir ve kırk tane de müftü alarak yola çıktı. Her tarafta talebeleri olduğunu, her zaman sohbetinde binlerce kişinin hazır bulunduğunu öğrenmişti. "Ben üçbin mes'ele ezberledim. Hepsine ayrı ayrı suâl sorar, onları imtihan ederim" diye düşündü. Bu sırada Ahmed Yesevî hazretleri hânekâhında bulunuyordu. Talebesi Muhammed Dânişmend'e "Bakar mısın, bize kimler geliyor?" buyurdu. Mervezî'nin ma'iyyetiyle birlikte hafızasında üç bin mes'ele ile geldiğini bildirdi. Hâce hazretlerinin emri ile Muhammed Dânişmend, o üçbin mes'eleden binini, Mervezî'nin hafızasından sildi. Sonra talebelerinden Süleymân Hakîm Atâ'ya aynı şekilde emretti. O da öyle yaptı. Mervezî, hafızasında sâdece bin mes'ele kalmış olarak Yesi'ye geldi. Hâce hazretlerinin yanına gelip, "Allahın kullarını doğru yoldan ayıran sen misin?" dedi. Hazreti Hâce, hiç kızmadı. Karşılık da vermedi. "Şimdilik üç gün misâfirimiz ol! Ondan sonra görüşürüz" buyurdu. Üç gün sonra bir kürsü kuruldu. Mervezî kürsüye çıktı. Hâce Ahmed hazretleri, Muhammed Hakîm Atâ'ya tekrar emredip, o bin mes'eleyi Mervezî'nin hafızasından silmesini emretti. Hakîm Atâ da öyle yaptı. Mervezî, kürsü üstünde birşeyler konuşmak istedi. Fakat hafızasında hiçbir mes'elenin bulunmadığını anladı. Nihâyet, defterini açıp oradan okumak istedi. Fakat defterinin sahifelerindeki yazıların da silinmiş olduğunu gördü. Sahifeler bomboş idi. Bu hâli gören Mervezî, kusurunu anlayıp hemen orada tövbe etti. Bütün ma'iyyetiyle beş sene kaldı. Çok mertebelere, yüksek derecelere kavuştu. Ahmed Yesevî (radıyallahü anh) bunu, yanında beş kişi ile beraber, insanlara Allahü teâlânın dinini doğru olarak anlatmak vazîfesiyle Horasan'a gönderdi. Bunlar; Muhammed, Seyfeddîn, Sa'deddîn, Behâüddîn ve Kemâl isimlerindeki talebeleri idi. Oraya gidip halkı irşâd ettiler (r.aleyhim).

Horasan'da bulunan evliyâ, Ahmed Yesevî hazretlerinin büyüklüğünü, üstünlüğünü bildikleri ve ona olan muhabbet ve bağlılıklarının daha da artması için, kendisiyle görüşmek, sohbetinde bulunmak istediler. Büyük bir toplantı tertîb ettiler. Hâce hazretlerini de bu toplantıya da'vet etmek için, evliyâdan birini Yesi'ye gönderdiler. Allahü teâlâ, evliyâsını çok sevdiği için, onlara diğer insanların yapmaktan âciz oldukları birçok şeyleri kolay kılmıştır. Meselâ, bir anda bir yerde, biraz sonra oraya çok uzak olan başka bir yerde bulunabilirler. Veya aynı anda başka başka yerlerde görülebilirler. Bu, Allahü teâlânın bir ihsânıdır, işte, Ahmed Yesevî hazretlerini toplantıya da'vet etmek üzere yola çıkan velî, Allahü teâlânın izni ile turna misâli uçarak Yesi'ye doğru geliyordu. Hâce hazretleri bu hâli keşfederek, yanına talebelerinden ba'zılarını aldı. Bunlar da turna şeklinde uçmaya başladılar. Nihâyet, Semerkand yakınlarında bir nehir üzerinde karşılaştılar. Bu sırada aşağıda büyük bir tüccâr, nehirden geçerken akıntıya kapılıp, malı ve hayvanları suya gitti. Bu tüccâr, su içinde boğulmamak için gayret ederken, bu sudan selâmetle kurtulması hâlinde, kalan malının yarısını Allah rızâsı için vereceğini nezretti (adadı). Hâce Ahmed Yesevî (radıyallahü anh), Allahü teâlânın izni ile tüccârın sıkışık ve zor durumunu keşfederek aşağıya indi. Boğulmak üzere olan tüccârı çekip sahile çıkardı. Sonra turna şeklinden, normal hâline döndü. Bu duruma çok teaccüb eden tüccâr, kendisini kurtaran bu zâtın ellerine sarılıp çok teşekkür etti ve malının yarısını bu zâta verdi.

Hâce hazretleri istenilen yere geldi. Bir zaman oradakilerle sohbet edip, sonra memleketine döndü. Nehirden kurtardığı tüccârın verdiği parayı da, talebelerinin ihtiyâçlarına sarfetti.

Ahmed Yesevî (radıyallahü anh), daha çocukluğundan itibâren, Resûlullah efendimizin sünnetine tam tâbi olmakta hiç gevşeklik göstermemişti. 63 yaşına geldiği zaman, Resûlullah efendimiz o sene âhırete teşrîf ettiklerinden, 63 yaşından

sonra yeryüzünde bulunmayı kendisine münâsip görmeyip yer altında kendisine mahsûs bir hücre yaptırdı. Oraya merdiven ile inilirdi. Mezar misâli olan o yerde, vefât edinceye kadar, devamlı sûrette, ibâdet ve tâat ile ve Allahü teâlâyı düşünmekle meşgûl oldu. Talebelerine ilim öğretmeye de orada devam etti. Kendisini vefât etmiş, kabre konmuş şekilde hissederek, bambaşka bir huşû' ile ibâdetlerini yaptı. Burada evliyâlık yolundaki makam ve dereceleri kat kat arttı. 63 yaşından, vefât ettiği 125 veya 133 yaşlarına kadar, orada ibâdet etti.

Zamanın hükümdârı Kazan Hân, Ahmed Yesevî hazretlerinin Cum'a namazını nerede kıldığını merak edip, Hâce'nin talebelerinin en ileri gelenlerinden Muhammed Dânişmend'i ona gönderip sordu. Bu sırada müezzinler Cum'a namazı için ezan okuyorlardı. Talebe, Hâce'nin huzûruna vardığında henüz bir şey söylemeden, "Gel elimden tut! Cum'a namazına, bugün seninle beraber gidelim" buyurdu. Talebe "Peki efendim" deyip hocasının elinden tuttu. O anda kendilerini, büyük bir câmi içinde saflar arasında oturuyor gördü. Talebe, namazdan sonra hocasını ne kadar aradıysa da bulamadı. Câminin kayyımı, talebenin bu telâşlı hâlini görünce ona "Ey derviş! Burası Mısır'dır ve bu câmi Câmi-i Ezher'dir. Senin hocan, nice zamandır Cum'a namazlarını burada kılar" dedi. Talebe bir hafta orada kaldı. Ertesi Cum'a namazında hocası ile buluşup, namazdan sonra bir anda Yesi'ye geldiler. Hâce hazretleri, talebesine gördüklerini gidip Kazan Hân'a anlatmasını söyledi. Talebe, Kazan Hân'ın yanına gelip başından geçenleri bir bir anlattı. Halbuki Kazan Hân'ın kendisini Hâce hazretlerine gönderdiği sırada başlıyan ezan, henüz bitmemişti. Kazan Hân ve orada bulunanlar, Hâce hazretlerinin bu kerâmeti karşısında birşey diyemediler. Onun büyüklüğünü, üstünlüğünü daha iyi anladılar.

Yesi şehrine yakın bir yerde, Sabran (Savran, Şûrî) diye bir kasaba vardı. Bura ahalisinin çoğu hıristiyan olup, müslüman Yesi halkına ve bilhassa Ahmed Yesevî hazretlerine çok düşmandı. Ahmed Yesevî hazretlerinin büyüklüğü, kerâmetleri etrâfa yayıldıkça ve ona bağlı olanların sayılan her geçen gün arttıkça, Sabranlılar daha çok rahatsız oluyorlar Hâce hazretlerine olan düşmanlıkları daha da artıyordu.

Birgün Hazreti Hâce'ye iftira etmek istediler. Bir yere toplandılar, içlerinden birinin öküzünü getirip mezbahada kestiler. Sâdece ayaklarını bıraktılar. Ertesi gün de kadıya gidip şikâyet ettiler. Öküzlerinin çalındığını, mezbahada kesildiğini, kanları akarak acele ile götürüldüğünü, kan izlerini ta'kib ettiklerini, öküzlerinin Ahmed Yesevî'nin (radıyallahü anh) tekkesine girdiğini anladıklarını bildirdiler. Kâdı izin verip, Hâce'nin tekkesine girip, öküzlerini arayabileceklerini bildirmesi üzerine, gelip durumu bildirdiler. Hazreti Hâce, kalb gözleri ile ve yüksek firâseti ile, iftiracıların hazırladıkları çirkin tertîbi görmüş ve anlamıştı. Talebeler bundan habersiz olduklarından, çok şaşırdılar. Nihâyet içeri girmelerine izin verildi. İftiracılar, doğruca gece bıraktıkları öküzün yanına vardılar. Tam maksatlarına kavuşmuş olduklarını zannediyorlardı ki, Hâce hazretlerinin kerâmeti tecelli edip, iftiracıların hepsi bir anda köpek oldular. O öküz etine hücum edip hemen bitirdiler. Böylece esas halleri anlamış oldu.

Yine birgün aralarında anlaşıp, Hâce'yi hırsızlıkla itham etmeye karar verdiler. Bir sığırı kesip parçaladılar ve gece gizlice Hâce'nin hânekâhının bir yerine bıraktılar. Hazreti Hâceden başka hiç kimse de, bunların yaptıklarını farketmediler. Ertesi gün bu sığırı aramak behânesi ile, o kasaba halkından bir çok kimse tekkenin önünde toplandılar. Sığırlarını aramak için içeri girmek istediklerini söylediler. Hâce hazretleri çok müteessir olup, bu ahmakların yaptıklarına çok üzüldü ve "Girin köpekler! Girin itler!" diye söyledi. Gelenler, hep birden içeri girdiler. Hâce hazretlerini üzmenin dünyâdaki çok ufak bir cezası olarak, hepsi birer köpek şekline girip, parçalanmış sığır etine hücum ettiler. O eti yiyip bitirdiler. Bu hâle düştüklerine çok üzülüp, mahcûb ve pişman olduklarını bildirdiler. Hâce hazretleri merhamet edip, bunları eski hâline çevirdi. Fakat bu hainliklerine bir alâmet olmak üzere, vücûdlarında bir belirti kaldı. Hattâ bu belirti hâli, onlardan çocuklarına dahi intikâl etti.

Emîr Timur Hân, Buhârâ'ya gitmek üzere yola çıktığında Türkistan'a uğradı. Hızır aleyhisselâm da beraberlerinde idi. Timur Hân, orada rü'yâsında Ahmed Yesevî'yi (radıyallahü anh) gördü. Kendisine; "Ey yiğit' Buhârâ'ya çabuk git! İnşâallah orada sana fetih nasîb olur. Senin başından çok hâdiseler geçse gerek. Zâten oradaki insanlar da senin gelmeni bekliyorlar" buyurdu. Timur Hân uyanınca, bu müjdeye çok sevinip, Allahü teâlâya şükretti. Ertesi gün Türkistan hâkimine çok para verip, Ahmed Yesevî (radıyallahü anh) türbesi üzerine çok mükemmel bir türbe yaptırması için emir verdi. O da, hakîkaten çok güzel bir türbe yaptırdı. Bugün hâlâ bu türbe bütün haşmetiyle durmaktadır.

İngiliz müsteşriki Dr. Eugene Schuyler'in yazdığı Türkistan seyahatnamesi isimli eserinde, Hâce Ahmed Yesevî'nin (radıyallahü anh) câmii ve Timur Hân tarafından kabri üzerine yaptırılan muhteşem türbesi hakkında özetle diyor ki: "Bu büyük câminin arka kısmında türbeli ikinci bir mescid daha ilâve edilmiş durumda olup, câminin dış avlu kapısı fevkalâde büyük ve kemerlidir. Kapının yanında penceresiz olarak, üstü çentikli olarak yükselen iki tane yuvarlak kule yükseliyor. Kapının, büyük bir san'at eseri olarak işlenmiş iki katlı tahta kapısı üzerinde bir pencere vardır. Duvarlar işlenirken, iyi pişmiş dört köşeli tuğlalar kullanılmıştır. Kufi yazılarla süslenmiş olan kubbe, binayı daha da güzelleştirmektedir. Zelzeleler ve sâir sebeblerle çoğu yerlerinin dökülmüş, harabe hâline gelmiş olduğu bu muazzam bina, ilk hâlinde kimbilir ne kadar daha güzeldi?

Câminin avlusunda çok güzel bir medrese var. Arka kısmında bir kubbe, içinde Arslan Babâ'nın, Ahmed Yesevî'nin ve hanım efendisinin bulunduğu türbe var. Burada başka kimselerin bulunduğu da söylenilmektedir."

Türkistan'ın her tarafından akın akın gelerek Hâce hazretlerinin türbesi ziyâret edilmekte, Câmi-i hazret isimli bu câmide namaz kılınmaktadır.

Ahmed Yesevî (radıyallahü anh) halifelerinden Seyyid Mensûr Atâ (radıyallahü anh), Hâce hazretlerinin yer altında bulunan ve "Çilehâne" denilen hücresini görünce ilk defa çok üzüldü. Bu dar yerde, çok sıkıntılı bir hâldedir herhalde diye düşündü. Böyle düşünce içinde iken birdenbire gördü ki, o daracık zannettiği yerin bir ucu doğuda, diğer ucu ise batıda. Bu hâl karşısında kalbinden geçirdiklerinin yersiz olduğunu anlayıp, kendi kendine dedi ki; "Allahü teâlâ, evliyâsına sıkıntı çektirmez. Diğer insanların onlarda sıkıntı görmeleri, çok acı çekiyor zannetmeleri, hakîkatte onlar için bir ni'mettir. Bu saadet sahibleri, görünüşte çok acı zannedilen o sıkıntılardan öyle zevk ve tad alırlar ki, iyiliklerinde o tadı duymazlar. Allahü teâlâ, bu mübârek veli kulu için, daracık bir hücreyi çok geniş yapar. Ma'nevî bakımdan Öyle lezzetler, tadlar ihsân eder ki, zâhir olarak çektiği sıkıntılar, o lezzetler yanında hiç kalır. Onun rûhu, zevk ve neş'eden uçmaktadır. Vücûdunu bin parçaya bölseler ne gam..."

Hâce Ahmed Yesevî'nin (radıyallahü anh) yetiştirdiği talebelerin her biri bir memlekete giderek, İslâmiyeti doğru olarak öğretip yayıyorlardı. Hâce hazretlerinin talebelerinden bu şekilde olanlar ve Moğolların katliâmından kaçıp kurtulmak sûretiyle Anadoluya gelenler çok olmuş, onun yolu Anadolu'da da tanınmış ve yayılmıştır.

Hâce hazretleri, herkese iyilik eder, kendisinden hiç kimseye rahatsızlık gelmezdi. Bütün insanların saadeti, rahatları için gayret ederdi. Dergahı fakir ve yoksullar, yetim ve çaresizler için sığınak yeriydi.

Anadolu'nun, Türklere yurt olması için büyük gayretler gösterdi. Telkinleri ile, adetâ Alparslan'ın Malazgirt zaferini, Anadolu'nun Müslüman Türklere yurt olmasını daha önceden hazırlamış oldu.

Tasavvuf yolunda Ahmed Yesevî hazretlerine bağlananların ba'zı bariz husûsiyetleri vardır. Yeseviyye yolunda bulunan bir müridin, riâyet etmeleri mecbûrî lâzım olan belli başlı edebler şunlardır: 1. Kendisinden dinini öğrendiği üstadının, talebelerin hepsinden efdal olduğunu bilmek ve ona tam tâbi ve teslim olmak. Ona uyarak, onun huzûrunda hergün çeşit çeşit yemekler yemek, geceleri uyumak, ona uymaksızın kendi anlayış ve görüşüne uyarak, geceleri nafile namaz kılmaktan ve gündüzleri nafile oruç tutmaktan farksız hattâ daha fâidelidir. Çünkü birincisinde, tâbiiyyet ve teslimiyyet var. İkincisinde ise, kendi bildiğine göre hareket etmek vardır. 2. Mürîd gayet uyanık, zekî ve dikkatli olmalı ki, hocasının sözlerinden, rumuzlarından ve işâretlerinden hemen anlıyabilsin. 3. Hocasının bütün sözlerinden ve işlerinden râzı ve ona itaatkâr olmalıdır. 4. Hocasının husûsî hizmetinde veya bildirdiği, emrettiği bir hizmeti yaparken gayet atîk, dikkatli, ağırbaşlı olmalı, fakat ağır canlı olmamalıdır. İsteksizlik, gevşeklik hâli, hocasının rızâsızlığına sebeb olabilir. Onun rızâsızlığı ise, silsile yoluyla Peygamber efendimize, dolayısıyla Allahü teâlâya gider. 5. Sözünde sağlam, güvenilir ve va'dinde sâdık olmalıdır. Hocasının büyüklüğü husûsunda hiçbir zaman şek ve şüpheye düşmemeli ki, Allah korusun, bu hâl hüsrana sebeb olur. 6. Ahde vefa ve hocasına olan tâbiiyyet ve teslimiyyetinde çok sağlam olmalıdır. 7. Hocasının ufak bir işâreti ile bütün mal ve mülkünü onun emrettiği yere feda etmeye hazır olmalı, bunda en ufak bir tereddüt hâli bulunmamalıdır. 8. Hocasına âit husûsî hâl ve sırları tutmasını bilmeli, bunları uygun olmayan şekilde ifşa etmekten çok sakınmalıdır. 9. Hocasının bütün hareketlerini, sözlerini ve nasihatlerini dikkatle ta'kib etmeli, bunda ve bunlara uymakta

kaçamak ve gevşeklik yapmamalıdır. Bunları yapmakta ihmalkâr davranmanın zararlarını düşünmelidir. 10. Allahü teâlâya kavuşmak yolunda, kendisini vesile, vâsıta yaptığı hocası için, her fedâkârlığı yapmağa hazır olmalıdır. Onu sevenlere dost olmalıdır. Onu sevmeyenlere, onun sevmediklerine ve istemedikleri şeylere meyl ve muhabbet etmeyi öldürücü zehir bilmelidir.

Ahmed Yesevî hazretlerinin en mühim eseri, "Dîvân-ı hikmet"tir. Bu eserde, o zamanda kullanılan ve herkesin anlıyabileceği sâde bir lisan ile söylenmiş manzûmeler vardır. Bu manzûmelerin konuları umûmiyetle şunlardır: insanları müslüman olmaya teşvik edici, Muhammed aleyhisselâmı öven, O'na tâbi olmakla çok yüksek derecelere kavuşmuş olan velilerin hâllerinin anlatıldığı kısımlardır. Eserde, Muhammed aleyhisselâma ümmet olmanın büyük se'âdet olduğu, insanı se'âdet-i ebediyyeye kavuşturan İslâmiyet yolunda bulunmanın kıymeti, Allahü teâlâyı ve O'nun dostlarını herşeyden çok sevmenin lüzumu, âhırete, Cennet ve Cehenneme inanmanın ve onlara hazırlanmanın ehemmiyeti, dünyânın geçici olduğu, buradaki lezzetlere, zevklere, mal, mevki, görünüş ve gösterişlere aldananların zavallılıkları çok güzel dile getirilmiştir. Herkes tarafından anlaşılması gayet kolay olan bu şiirler çok rağbet görmüş, kısa zamanda çok uzaklara kadar yayılmıştı. Ahmed Yesevî hazretleri, bu şiirleri ile İslâmiyete çok hizmet etmiş, binlerce insanın müslüman olup saadete kavuşmasına vesile olmuştur.

Ahmed Yesevî (radıyallahü anh) buyurdu ki:

"Ey Dostlar! Sakın ola ki, câhil olanlarla dostluk kurmayınız."

"Akıllı ve uyanık kimse isen, dünyâya hiçbir zaman gönül bağlama. Şeytan seni kandırıp, dünyâya meyletmeni temin ederse, artık seni idâresi altına almış demektir. Bundan sonra seni felâketlerden felâketlere sürükler de haberin bile olmaz."

"Himmet kuşağını çok kuvvetli bir şekilde beline sarmayan insan, dünyâya olan meyl ve muhabbetten kurtulamaz. Allah yolunda göz yaşları dökerek ağlamadıkça, Allahü teâlâya âit ince sırlara kavuşamaz ve bu yolda hiç ilerleyemez."

"İslâmiyetin emir ve yasaklarına uymakta gevşek davranan kimse, insanı Allahü teâlâya kavuşturan yolda ilerleyemez. Gönlü ve kalbi ile dünyâ düşüncelerinden sıyrılıp, yalnız Allahü teâlâya yönelmedikçe, hakîkat meydanında bulunmak mümkün değildir. Bunlar hakkı idrâk etmekten uzaktırlar."

"Ey dostlar! Bir kimse, Allahü teâlânın aşkı ile yanıp yoğrularak, bu deryanın çok mahir bir dalgıcı olmadıkça, bundan çok daha derin olan vahdaniyet denizine giremez. Zira ki, ona girmek için çok usta bir dalgıç olmak lâzımdır."

"Gönlünde Allahü teâlânın aşkını taşıyanlar, dünyâ ile tamamen alâkalarını kesmişlerdir. Halk içinde Hak ile olurlar. Bir an Allahü teâlâyı unutmazlar."

"Ahkâm-ı İslâmiyyeyi tam bilmeyen, tatbik etmeyen bir kimse, evliyâlık yolunda bulunmağa kalkarsa, bunun îmânını şeytan çalar. Emîr ve yasaklara uymakta gevşek olanlar, sonra da evliyâlık yolunda bulunduğunu, ilerlediğini, hattâ kendisinde ba'zı hâllerin meydana çıktığını zanneden kimseler bu noktada çok yanılırlar. Bu hâllerinin rahmânî olduğunu zannederler. Halbuki bilmezler ki, abdestte, namazda alış-verişte öyle noksanları vardır ki, yediği içtiği haramdır. Kendisinde var zannettiği o hâller, şeytanın oyunudur. Şeytan onu idâresine almış, istediği gibi hareket ettirmekte, o ise velî olduğunu zannetmektedir. Bunlar ne kadar zavallı ve bedbahttırlar."

"Çeşitli günahlar sebebiyle, paslanmış bir hâl alan gönüller için çâre şudur ki, Allahü teâlâya çok tövbe, istiğfar etmeli. Her zaman Allahü teâlâyı düşünmeli, O'nun râzı olduğu, beğendiği işleri yapmalı, hiçbir zaman O'ndan gâfil olmamalıdır."
"Malının çokluğu dillere destan olan Karun bile, malının hayrını, fâidesini göremedi. Nihâyet toprak altında yok olup gitti."

"Kâfir bile olsa, hiç kimsenin kalbini kırma. Kalb kırmak, Allahü teâlâyı incitmek demektir."

"Nefse uymak yolunda bulunan kimse rüsvâ olmuştur. Artık, yatarken, kalkarken onun yoldaşı şeytandır."

"Garîblere merhamet etmek, Resûlullahın (aleyhisselâm) sünnetidir. Nerede bir garîb görsen, ona olan merhametinden dolayı gözyaşların akmalıdır."

"Gönlü kırık, zavallı ve garîb birini görsen, yarasına merhem ol. Onun yoldaşı ve yardımcısı sen ol."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Reşehât sh. 14

2) Cevâhir-ül-ebrâr sh. 74

3) Dîvân-ı Hikmet

4) Künh-ül-ahbâr cild-5, sh. 54

5) Nefehât-ül-üns sh. 487

6) Rehber Ansiklopedisi cild-1, sh. 133

AKÎL (UKAYL) EL-MÜNBİCÎ

Şam'da yetişen evliyânın büyüklerinden. Derviş olmak için Ömeriyye'ye giden Ukayl el-Münbicî, orada derviş değil, mürşid oldu. Sohbetlerinde birçok âlim ve velî yetişti. Adiy bin Müsâfir bunlardandır. Ukayl hazretlerinin doğum ve vefât târihleri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Görüştüğü âlimler ve yetiştirdiği talebelerden, onun altıncı asırda vefât ettiği anlaşılmaktadır. Ukayl el-Münbicî kırkdokuz sene ömür sürdü, Münbic'de vefât etti. Kabri meşhûr olup, ziyâret mahallidir.

Büyük âlim Ukayl'ın davranış ve konuşmaları hikmetli idi. Birgün, Şeyh Mesleme hazretlerinin talebelerinden birkaçı ile birlikte Fırat nehri kenarına geldiler. Herbiri seccadesini su üzerine serip üstüne binerek karşıya geçtiler. Ukayl el-Münbicî de seccadesini serdi. Üzerine oturmasıyla suya battı ve bir müddet sonra karşı kıyıdan çıktı. Fakat üzerinde en küçük bir yaşlık görülmedi. Talebeler, bu durumu gidip hocaları Şeyh Mesleme hazretlerine arzedince, buyurdu ki: "O, rahmet deryasına dalanlardan biridir." Bu sebeple ona Gavvâs dendi.

Ukayl el-Münbicî, şarktaki köylerden birinde iken, başka bir yere gitmek istedi. Kaldığı köyün minaresine çıktı ve halka seslenip oraya çağırdı. Halk oraya toplanınca, minarenin şerefesinden kendisini hava boşluğuna bıraktı ve derhal uçmaya başladı. Peşinden gidenler onu Münbic denilen köyde buldular. Bu sebeple de kendisine Tayyar (havada uçan) denildi.

Birgün Münbic'de bir dağ kenarında idi. Yanında da sâlih, temiz kimselerden müteşekkil bir topluluk vardı. Bunlardan biri, "Sâdık bir kul olmanın alâmeti nedir?" diye sordu. Ukayl el-Münbicî de, "Sâdık bir kul, bu dağa hareket et dese, hareket eder" buyurdu. O esnada dağ sallanmaya başladı. Yine oradakilerden biri, "Tasarruf sahibi olmanın alâmeti nedir?" diye sorunca, "Karadaki hayvanlar, denizdeki balıklar toplansınlar dese, derhal toplanırlar" buyurdu. Daha sözünü bitirmeden dağdan hayvanlar inmeğe başladı. Balıkçılar da, Fırat'ın çeşit çeşit balıkla dolduğunu haber verdiler. Onlardan biri tekrar, "Zamanın en üstünü olmanın alâmeti nedir?" diye sordu. Ukayl hazretleri buna da, "Ayağını şu kayaya vursa, pınarlar fışkırır" der demez, oradaki kayadan sular fışkırdı ve sonra tekrar eski hâline döndü. Şeyh Osman bin Merzûk şöyle anlatır: "Ukayl el-Münbicî hazretleri, Şeyh Mesleme hazretlerinin talebelerinden hâl sahibi onyedi kişi ile beraber bir mağarada oturdular. Herbiri asasını (baston) orada bir yere koydu. O esnada ba'zı kimseler gelip, bu asaları yerlerinden alıp kaldırdılar ve Ukayl el-Münbicî'nin asasını almak istediklerinde onu kaldırmaya muvaffak olamadılar. Bu durumu gören bu sâlih kişiler, hocalarının yanına dönüp durumu arz ettiklerinde, Mesleme hazretleri, "Asayı kaldıranlar bu zamandaki Allahü teâlânın velî kullarıdır. Kaldırdıkları her âsâ, sahibinin derecesi kadardı. Fakat Ukayl'ın asasını kaldıramadılar, çünkü onun derecesi çok yüksek idi" buyurdu.

Ukayl el-Münbicî, birgün sefer hazırlığını yapıp evinden çıktığında, kendisini uğurlamak için bekleyen büyük bir topluluğu ve talebelerini gördü ve "Bak senin için ayakta bekliyorlar" diye içinden geçirdi. Sonra da ağlamaya başlayarak şu meâldeki şiiri söyledi: "Sizi sevmekte ben haddimi aştım. İnandım ki, sizin sebebinizle ben merhamet olunurum. Büyükleri sevmek, seven kerîm olmasa bile, onları sevmek sebebi ile ikrama kavuşur."

Ukayl hazretleri buyurdu ki: "Ma'rifet odur ki, ona kavuşmakla Allahü teâlâ her şeyden üstün tutulur."

"Allahü teâlâdan korkmak, her işin başıdır. Fakat bu herkesde başkadır."

"Yol ikidir: Ciddiyet, sıkıntıya tahammül. Bir de haddi aşmamak ve beklemektir."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Reşehât sh. 14

2) Cevâhir-ül-ebrâr sh. 74

3) Dîvân-ı Hikmet

4) Künh-ül-ahbâr cild-5, sh. 54

5) Nefehât-ül-üns sh. 487

6) Rehber Ansiklopedisi cild-1, sh. 133